

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Remissyttrande över utkastet till lagrådsremiss Elektronisk övervakning - ett verktyg för social- tjänsten till skydd för barn och unga

Institutionen för socialt arbete och Juridiska institutionen vid Umeå universitet har haft uppdraget att bereda Umeå universitets remissyttrande över utkastet till lagrådsremiss *Elektronisk övervakning - ett verktyg för socialtjänsten till skydd för barn och unga*. Remissvaret har utarbetats av professor Björn Blom, universitetslektor Maria Forsman och universitetsadjunkt Sofia Hollström.

Umeå universitet noterar att det pågår parallella lagstiftningsarbeten i angränsande områden och att det, tillsammans med den korta remisstiden, gör det svårt att överblicka de sammantagna rättsliga och sociala konsekvenser som kan uppstå.

1. Sammanfattning

Umeå universitet *avstyrker* förslaget att införa elektronisk övervakning av barn och unga inom ramen för socialtjänstens öppna insatser utan samtycke.

Åtgärden innebär betydande integritetsintrång, riskerar att skapa stigmatisering och undergräver socialtjänstens relationsskapande arbete. Förslaget brister i rättssäkerhet och strider mot grundläggande fri- och rättigheter och barnkonventionen. Det saknas robust vetenskapligt stöd för att elektronisk övervakning förebygger brott i denna kontext, och riskerna bedöms överväga eventuella nyttor.

Socialtjänsten ska bedriva en långsiktigt hållbar, förebyggande och kunskapsbaserad verksamhet som bygger på tillit, delaktighet och insatser som vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet samt motverkar stigmatisering. Förslaget om elektronisk övervakning riskerar motverka denna hållbarhet. Det förskjuter socialtjänsten mot kontroll och tvång, som innebär integritetsintrång och riskerar både individuell och territoriell stigmatisering.

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

2. Potentiella fördelar

Husarrest med elektronisk övervakning kan i vissa fall framstå som ett mindre ingripande alternativ än placering av barnet på institution, men detta är hypotetiskt och saknar empiriskt stöd. Det avgörande problematiska är att både åtgärden i sig, och den elektroniska övervakningen över den, saknar empiriskt stöd.

Domstolsprövning som beslutsnivå kan bidra till viss rättssäkerhet, särskilt under förutsättning att berörda barn (från 13 år) ges egen talerätt och offentligt biträde, med krav på särskild lämplighet.

3. Huvudsakliga nackdelar och risker

3.1 Integritetsintrång, stigmatisering och psykisk hälsa

Elektronisk övervakning innebär ett betydande intrång i barns privatliv och kan signalera misstro, misstänkliggörande och "kriminalisering" även i avsaknad av begångna brott. Det danska försöket avskaffades efter kort tid på grund av bristande effekt, integritetsproblem och risk för stigmatisering. Forskning visar att övervakning och kontrollmiljöer kan påverka barns självbild, stressnivåer, sömn och psykiska hälsa negativt (Folkhälsomyndigheten, 2024; HM Inspectorate of Probation, 2020).

3.2 Förtroendeskada och förskjutning av socialtjänstens uppdrag

Socialt arbete bygger på tillit, relation och frivillighet. Elektronisk övervakning riskerar att skada dessa centrala förutsättningar genom att förskjuta socialtjänstens roll mot kontroll, vilket kan minska barns och föräldrars benägenhet att söka stöd (Weisburd, 2015). Detta kan i sin tur reducera socialtjänstens möjligheter att arbeta långsiktigt med tillitsbyggande insatser, vilket är ett centralt inslag i socialtjänstlagen. Därtill riskerar åtgärden att undergräva socionomprofessionens legitimitet och försvåra rekrytering, när kontrollmomentet uppfattas som oförenligt med socialt arbete och dess yrkesetik.

3.3 Brist på evidens för brottsförebyggande effekt

Umeå universitet menar att det saknas vetenskapligt stöd för att elektronisk övervakning förebygger brott i en socialtjänstkontext. Det enda nordiska försök som åberopas, Danmark (infört 2010, avskaffat 2012), avvecklades bl.a. för att åtgärden bedömdes ineffektiv i det avsedda syftet, pedagogiskt

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

otillräcklig, förenad med betydande integritetsintrång och risk för stigmatisering, samt lågt efterfrågad av kommunerna.

Elektronisk övervakning har varierande effekter och klarlagda sociala bieffekter (t.ex. stigmatisering och relationsmässiga konsekvenser), vilket sammantaget försvagar argumentet för införande i socialtjänstens öppenvård för barn utan ett tydligt positivt effektunderlag (Belur et al., 2020). Mot bakgrund av den negativa danska erfarenheten (där avskaffandet motiverades av bristande effekt, integritetsskäl och låg kommunal efterfrågan) kvarstår slutsatsen att elektronisk övervakning är en osäker och potentiellt kontraproduktiv åtgärd i ett socialrättsligt sammanhang.

3.4 Proportionalitet i relation till barns utvecklingsnivå

Umeå universitet vill framhålla att fysiskt påtvinga ett barn under 15 år som har "husarrest" en fotboja, av skäl att det är till hans eller hennes stöd och bästa, är inte förenligt med proportionalitetsprincipen. Att elektronisk övervakning kan framstå som mindre ingripande än placering på institution innebär inte att åtgärden är proportionerlig i sig. Proportionalitetsbedömningar måste utgå från barns utvecklingsmässiga förutsättningar. Den föreslagna åldersgränsen på 13 år är problematisk, eftersom barn i denna ålder ännu inte är färdigutvecklade vad gäller centrala exekutiva funktioner såsom impulskontroll, planering och förmåga att förstå komplexa konsekvenser (Cerniglia & Di Pomponio, 2024).

Yngre tonåringar styrs i hög grad av kortsiktiga belöningar och ofta har svårt att följa ingripande eller konsekvent reglerade kontrollkrav över tid (Abrams, 2022). Detta innebär att elektronisk övervakning - även om den formellt kan framstå som mindre ingripande än institutionsvård av barn - i praktiken riskerar att bli oproportionerlig rättsligt sett, eftersom den bygger på förmågor som utvecklingspsykologin visar att 13-åringar ännu inte besitter.

3.5 Genomförande av husarrest med fotboja utan vårdnadshavares medgivande och medverkan

Umeå universitet anser att den föreslagna åtgärden kräver vårdnadshavares samtycke och medverkan. Det finns problematik med det unga barnets (från 13 år) ansvar för övervakningen av sig själv. Vid denna ålder är den föreslagna tvångsåtgärden husarrest orimlig om den kan beslutas utan att barnets vårdnadshavare samtycker.

Det kan tyckas som en orimlig inskränkning i (vuxna) individers fri-och rättigheter att ställa krav på att vårdnadshavare till en 13- eller 14-åring är hemma kl. 18.00–07.00, men vårdnadshavare har de facto tillsynsansvar över barn enligt 6 kap 2 § 2 st föräldrabalken. Detta noteras i förhållande till att syftet med husarrest förenad med fotboja är att säkerställa barn och ungas

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

behov av tillsyn. Som framgår av förslaget är en förutsättning för att den elektroniska övervakningen ska fungera att barnet eller den unge medverkar till att den tekniska utrustning som behövs för övervakningen kan installeras, att sändaren bärs hela tiden samt att batterierna laddas regelbundet. När det gäller installation av utrustning krävs även att vårdnadshavaren eller annan vuxen som barnet bor med samarbetar (avsnitten 6.7.2 och 6.9).

För det fall att den föreslagna lagen ska gälla barn från fyllda 13 år, så bör rimligen även samtycke och egen talerätt enligt lagen gälla från 13 år, vilket är en aspekt förbisett i förslaget. Umeå universitet delar inte bedömning att det saknas behov av någon särskild bestämmelse om biträdets kunskaper, erfarenheter och lämplighet i mål om elektronisk övervakning. Tvärtom är sådant krav särskilt påkallat med anledning av beslutens rättighetsinskränkningar.

3.6 Överföring av straffrättsliga kontrollåtgärder till socialrätten

Umeå universitet vill understryka de negativa effekter som straffrättslig kontrollåtgärder i socialrätten kan resultera i. Elektronisk övervakning är utvecklad för straffrättsliga sammanhang. När den förs in i socialrätten riskerar åtgärden att sudda ut gränsen mellan stöd och repression. Detta kan leda till att barn och föräldrar uppfattar socialtjänsten som en del av ett straffsystem snarare än som en stödjande aktör, vilket i sin tur kan minska tilliten till myndigheten. En sådan sammanblandning av logiker riskerar även att påverka bedömningar och beslut, då socialtjänstens fokus på behov, relationer och frivillighet delvis ersätts av överväganden som hämtats från ett helt annat rättsområde.

Ytterligare en problematisk aspekt i sammanhanget är att kontrollåtgärden elektronisk övervakning kan i praktiken bli långt mer ingripande än den straffrättsliga motsvarigheten. Det blir snarare ett icke-tidsbestämt berövande av rörelsefriheten.

3.7 Risk att kontrollåtgärder ersätter sociala insatser

Umeå universitet menar att det finns en uppenbar risk för att elektronisk övervakning kan tränga undan relationsbaserade och förebyggande insatser, trots att dessa har starkare evidens. Det kan leda till att socialtjänstens kärnuppdrag försvagas till förmån för kontrollorienterade lösningar. När resurser och uppmärksamhet styrs mot tekniska kontrollverktyg finns dessutom en risk att helhetsbedömningar, familjearbete och uppsökande insatser (enligt lag) nedprioriteras, vilket på sikt kan minska socialtjänstens förmåga att arbeta långsiktigt och hållbart med barnets nätverk och skyddsfaktorer.

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

3.8 Hemmets säkerhet och exponeringsrisk

Umeå universitet anser att de säkerhetsrisker som finns kring hemarrest inte beaktas i tillräcklig utsträckning. Hemarrest med elektronisk övervakning förutsätter att barnet vistas i en trygg hemmiljö. Vid våld, kontroll eller annan problematik i hemmet kan åtgärden i praktiken innebära att barnet blir mer bundet till en miljö som inte är säker, vilket kan förvärra utsattheten och minska möjligheten att söka skydd.

Åtgärden kan dessutom oavsiktligt göra barnets rörelsemönster mer förutsägbart. Om en förövare känner till att barnet främst vistas inom ett begränsat område eller i hemmet ökar risken för att barnet kan lokaliseras, följas eller kontrolleras. På så sätt kan den elektroniska övervakningen, trots sitt skyddssyfte, förstärka just de risker som socialtjänsten är avsedd att motverka.

3.9 Tekniska fel, falsklarm och etiska arbetsmiljörisker

Tekniken är sårbar för falsklarm och driftstörningar, vilket kan leda till onödiga ingripanden. Socialsekreterares roll riskerar att förskjutas mot kontroll och bestraffning (Bales et al., 2010). Återkommande tekniska avbrott eller felaktiga larm kan dessutom skapa en hög belastning på både socialtjänst och SiS, och bidra till en arbetsmiljö präglad av stress och etiska dilemman. Detta kan i längden påverka både rättssäkerheten och förtroendet för socialtjänstens arbete negativt (Bales et al., 2010).

3.10 Risk för glidning och framtida utvidgning av kontrollåtgärder

Det finns en betydande risk för så kallad glidning, där en initialt begränsad kontrollåtgärd successivt kan utökas till fler situationer, fler platser eller fler grupper av barn. Internationella erfarenheter visar att elektronisk övervakning i praktiken tenderar att breddas till målgrupper som annars inte skulle omfattas, och att användningen kan expandera med svag rättslig och organisatorisk kontroll (Crump, 2019/2024; Weisburd, 2015). När tekniska kontrollverktyg väl införs kan de med tiden användas för allt bredare syften, vilket riskerar att normalisera övervakning och tränga undan förebyggande arbete; policydokumentation visar också på kraftig expansion över tid (Sainju et al., 2024). Detta kan leda till att politiska beslut i större utsträckning prioriterar tekniska övervakningslösningar framför långsiktiga sociala investeringar inom skola, socialtjänst, fritidsverksamhet och hälso- och sjukvård. En sådan utveckling riskerar att förstärka socioekonomiska ojämlikheter och skapa ett system där kontroll ersätter stöd, särskilt i redan utsatta områden (Crump, 2019/2024).

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

3.11 Individuell och territoriell stigmatisering

Umeå universitet menar att det finns uppenbara risker för individuell och territoriell stigmatisering. Forskning visar att synlig utrustning för elektronisk övervakning ofta leder till individuell stigmatisering, där barnet märks och möter negativa reaktioner från omgivningen. Synligheten kan utlösa skamkänslor, social isolering och svårigheter att delta i skola och arbetsliv, och kan göra det svårare att undvika misstänkliggöranden, typiska uttryck för stämpling på individnivå (Bales et al., 2010).

Även att platser kan stigmatiseras, vilket innebär att hela bostadsområden tillskrivs ett negativt rykte, vilket i sin tur kan legitimera ökade kontrollåtgärder, lägre investeringar och försämrade villkor för boende och lokala institutioner. Det kan även påverka skolors förutsättningar och ungas möjligheter i förorter genom att skapa lägre förväntningar och bidra till resursmässig underprioritering (Wacquant 2007, Sernhede 2009).

Dessa två nivåer av stigmatisering förstärks av mönster som redan identifierats i andra länder. Brittiska erfarenheter visar att kontrollåtgärder som liknar elektronisk övervakning tenderar att koncentreras till socioekonomiskt utsatta områden, vilket riskerar att ytterligare förstärka territoriell ojämlikhet och olika former av diskriminerande praktiker i myndighetsutövning (HM Inspectorate of Probation, 2020).

4. Rättssäkerhet samt förenlighet med socialtjänstlagen och barnkonventionen

4.1. Rättssäkerhetsproblem

Det finns en rättlig otydlighet i lagförslaget, vilket kan leda till godtycklig tillämpning. Tydligt är att barn med NPF-diagnoser eller kommunikativa svårigheter riskerar feltolkning. Detta innebär därtill att beslut om elektronisk övervakning kan komma att fattas på bristfälliga grunder, vilket i sin tur riskerar att underminera förutsägbarhet och likabehandling i myndighetsutövningen. Detta skapar en särskilt problematisk situation när åtgärden riktas mot barn, som enligt barnkonventionen och regeringsformen ges ett förstärkt rättssäkerhetskydd.

Formuleringarna ”skäl att anta” och ”konkreta omständigheter” utgör vaga rekvisit i sammanhanget. Det är inte tydligt vilken bevisnivå eller vilken typ av omständigheter som krävs för att fatta beslut om elektronisk övervakning av barnet. Detta kan leda till olika tolkningar mellan olika beslutsfattare och därmed bristande förutsebarhet i rättstillämpningen, vilket är ett centralt krav för rättssäkerhet. Åtgärden ska enligt förslaget kunna beslutas utifrån

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

en bedömning av vad barnet kan komma att göra i framtiden, snarare än på basis av redan begångna handlingar. Detta innebär att ingripande åtgärder kan riktas mot barn som är 13–14 år baserat på riskbedömningar eller antaganden, vilket kan innebära en risk för godtyckliga eller osäkra bedömningar.

Eftersom elektronisk övervakning kan beslutas även om barnet inte har begått något brott, innebär åtgärden ett betydande integritetsintrång utan att ett brott faktiskt konstaterats. Åtgärden jämförs med den straffrättsliga påföljden ungdomsvård och ur rättssäkerhetssynpunkt är detta problematiskt eftersom så pass restriktiva åtgärder normalt ska kopplas till ett tydligt rättsligt ansvarsutkrävande eller lagöverträdelse.

4.2 Förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter och särskilt barnkonventionen

Umeå universitet anser att förslaget genomgående saknar en tydlig koppling till och överväganden utifrån barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter, i stället för en summariskt separat behandling i efterhand.

I förslaget framhålls att en åtgärd som elektronisk övervakning innebär intrång i den enskildes grundlagsskyddade privata sfär, inklusive rörelsefriheten och skyddet för privatlivet. Umeå universitet vill i sammanhanget lyfta fram att barn i dessa aspekter inte innehar ett svagare rättighetsskydd, utan likt var och en; och därtill genom barnkonventionen särskilt skydd samt åliggande av det allmänna att barns rättigheter tas tillvara. En påtvingad elektronisk kontroll av barn – som generellt har behov av större integritetsskydd än vuxna – och förhållningssättet till 2 kap. 6 § 2 st. RF, framstår som mycket relativt och öppet i förslaget.

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (art. 3.1. barnkonventionen). I förslaget saknas en bedömning av barnets bästa och en utförlig analys av hur åtgärden påverkar barn och deras rättigheter enligt barnkonventionen. Umeå universitet menar att en systematisk barnkonsekvensanalys krävs av hur åtgärden påverkar barns identitet, relationer, stigma och psykiska hälsa.

Barn har, enligt art. 16 barnkonventionen, rätt till lagens skydd mot godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens. Förslaget strider mot detta. Det finns även en risk att elektronisk övervakning kan bidra till förstärkt kriminell identitet hos barnet vilket kan bidra till fortsatt utanförskap och därmed motverka barnkonventionens mål om barns utveckling och välbefinnande (som utgör en grundprincip i barnkonventionen, art. 6). Det finns även risk för

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

diskriminerande effekter (vilket strider mot en annan grundprincip, art. 2) eftersom bedömningar kan komma att påverkas av faktorer som är kopplade till tex. bostadsområden eller omgångskretsar, vilket kan leda till att vissa barn övervakas i högre utsträckning.

Barnets bästa riskerar tolkas snävt om kontroll prioriteras framför delaktighet, integritet och trygg anknytning (Weisburd, 2015). Detta står i konflikt med barnkonventionens krav på att varje barn ska ges inflytande och skyddas mot oproportionerliga integritetsintrång i privatlivet.

4.3. Förenlighet med 5 kap socialtjänstlagen

Verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. För elektronisk övervakning saknas vetenskapligt stöd i socialrättslig kontext och sammantaget finns risk att socialtjänsten inte kan uppfylla 5 kap. 1 § SoL vid användning av elektronisk övervakning.

I ärendet har dekan Ulrika Haake, samhällsvetenskaplig fakultet, fattat beslut. Fakultetssamordnare Åsa P. Isaksson har varit föredragande.

Ulrika Haake
Dekan

Åsa P. Isaksson
Fakultetssamordnare

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5469-26

Ert dnr S2026/00342

Bilaga: Referenser

- Abrams, Z. (2022). The psychological science of adolescent behavior and decision-making is reshaping the juvenile justice system. *Monitor on Psychology, 53*(8).
- Bales, W., Mann, K., Blomberg, T., Gaes, G., Barrick, K., Dhungana, K., & McManus, B. (2010). *A Quantitative and Qualitative Assessment of Electronic Monitoring* (NIJ Final Report, NCJ 230530). National Institute of Justice.
- Belur, J., Thornton, A., Tompson, L., Manning, M., Sidebottom, A., & Bowers, K. (2020). A systematic review of the effectiveness of the electronic monitoring of offenders. *Journal of Criminal Justice, 68*, 101686.
- Cerniglia, L., & Di Pomponio, I. (2024). Decoding adolescent decision making: Neurocognitive processes, risk perception, and the influence of peers. *Adolescents, 4*(2), 222–225. [h](#)
- Crump, C. (2019). Tracking the trackers: An examination of electronic monitoring of youth in practice. *UC Davis Law Review, 53*(2), 795–874.
- Folkhälsomyndigheten. (2024). *Digitala medier och barns och ungas hälsa – En kunskapsammanställning*. Artikelnummer 24190.
- HM Inspectorate of Probation. (2020). Electronic monitoring – Youth justice. <https://hmiprobation.justiceinspectrates.gov.uk/our-research/evidence-base-youth-justice/specific-types-of-delivery/electronic-monitoring/>
- Sainju, K. D., Baggaley, K., Filippelli, V., Baker, A., Minassian, T., & Fahy, S. (2024). Electronic monitoring in the United States: The transition and expansion of usage in offender populations. *Journal of Offender Monitoring, 29*(2).
- Sernhede, O. (2009). Territoriell stigmatisering, ungas informella lärande och skolan i det postindustriella samhället. *Utbildning & Demokrati, 18*(1), 7–32.
- Weisburd, K. (2015). Monitoring youth: The collision of rights and rehabilitation. *Iowa Law Review, 101*(1), 297–360.
- Wacquant, L. (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. *Thesis Eleven, 91*(1), 66–77.